

Nr 212.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. m.; given Stockholms slott den 31 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt under punkterna 1:o—8:o.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1950.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Statsrådet Lingman anmäler uppkomna frågor om pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. m. och anför därvid följande.

1:o.

Ordföranden i styrelsen för nyhetsbyrån The American-Swedish News Exchange, Inc., förutvarande chefen för byråns kontor i New York Naboth Hedin. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Hedin, som är amerikansk medborgare, är född i Reftele, Jönköpings län, den 19 juli 1884 och således 65 år gammal;

1 Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 212.

att han, efter i Sverige genomgången folkskola, år 1900 emigrerat till Amerikas förenta stater;

att han efter att i Amerika först ha varit elev vid en »public school» och genomgått The Gunnery Preparatory School i Washington, Conn., studerat vid Harvard College, där han år 1907 blivit Bachelor of Arts;

att Hedin den 1 januari 1925 anställts vid nyhetsbyrån The American-Swedish News Exchange i New York och följande år blivit byråns chef;

att han i november 1946 lämnat chefskapet och i samband härmed tillträtt posten som ordförande i styrelsen för byrån, vilket sistnämnda uppdrag varit förenat med åliggande för honom att alltjämt ägna sig åt byråns uppgifter, särskilt författande av böcker och skrifter rörande Sverige samt redigering och granskning av manuskript till sådana arbeten av andra författare;

att Hedins årslön under de senaste åren utgjort inemot 10 500 dollars inberäknat dyrtidstillägg och bostadsbidrag;

att sedan budgetåret 1936/37 i avlöningsförmånerna ingått 25 000 à 26 500 kronor för år, utgörande belopp, som under tredje huvudtiteln anvisats såsom anslag till avlöning av pressattaché;

att The American-Swedish News Exchange, Inc., är anknuten till Stiftelsen Svensk-Amerikanska nyhetsbyrån, vilken bildats på initiativ av Sverige-Amerikastiftelsen år 1921;

att Stiftelsen Svensk-Amerikanska nyhetsbyråns ändamål enligt för densamma gällande, av Kungl. Maj:t fastställda stadgar är »att i Amerika, företrädesvis i Förenta staterna, genom pressen och annorledes i ord och bild sprida tillförlitliga uppgifter och meddelanden om svensk kultur, svenskt näringsliv och svenska samhällsförhållanden i övrigt»;

att statsbidrag för bestridande av Stiftelsen Svensk-Amerikanska nyhetsbyråns kostnader för verksamheten i Stockholm och New York för innevarande budgetår utgår med 267 000 kronor, inberäknat förenämnda pressattachéanslag å 26 500 kronor, och att stiftelsens styrelse för samma budgetår beräknat sina inkomster — bortsett från statsanslag och bidrag å 40 000 kronor från Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet — till allenast omkring 25 000 kronor;

samt att Hedin beräknas komma att lämna sin befattning så snart pensionsfrågan lösts.

Beträffande Hedins verksamhet före tillträdet år 1925 av anställningen vid nyhetsbyrån inhämtas av handlingarna bl. a. följande.

Efter att under sommaren 1907—08 ha varit lärare i tyska vid Worcester Polytechnical Institute och under ett par månader anställd vid Boston Journal, kom han till New York. Han fick anställning först vid Brooklyn Citizen och därefter vid Brooklyn Eagle, där han stannade i tio år.

Tidigt på våren 1914 flyttade Hedin som Brooklyn Eagles korrespondent till Paris. Efter världskrigets utbrott kort därefter blev han tidningens ackrediterade korrespondent hos de franska, belgiska, brittiska och senare även amerikanska arméerna. Vid tiden för vapenstilleståndet lämnade han Brook-

lyn Eagles tjänst för att i stället tillträda befattningen som representant för Universal Service Syndicate, likaledes i Paris. Efter fredskongressens slut återvände Hedin till Förenta staterna, där han under de närmast följande åren medarbetade i olika tidningar.

I en till ministern för utrikes ärendena ställd, till finansdepartementet överlämnad skrift har *ambassadören i Washington* hemställt om statspension åt Hedin och därvid anfört bl. a. följande.

Hedins betydelsefulla insatser, då det gällt att sprida upplysning om Sverige och svenska förhållanden i Förenta staterna samt att främja de svensk-amerikanska förbindelserna över huvud torde vara alltför välkända för att behöva närmare redovisas. Det kan därför vara tillräckligt att konstatera, att då The American-Swedish News Exchange från en blygsam början kommit att bli det ledande organet för den svenska upplysningsverksamheten i Förenta staterna, denna utveckling i avgörande grad är att tillskriva det intensiva och uppoffrande arbete, som Hedin ofta under svåra omständigheter nedlagt under sin mer än tjuugoåriga verksamhet såsom byråns chef.

I detta sammanhang må särskilt erinras om de oskattbara tjänster, som amerikanske medborgaren Hedin gjorde vårt land under det senaste världskriget, då han genom sin energi, takt och skicklighet framgångsrikt medverkade till att skingra i Förenta staterna uppkommande missuppfattningar om den svenska politiken och till att man så långt som över huvud var möjligt lyckades att klargöra och vinna förståelse för Sveriges hållning. Den fasta grund av good will, som Sverige uppnått i Förenta staterna under förkrigsåren och som i icke ringa mån lagts av Hedin själv, kom mycket just tack vare hans insats att kvarstå i det närmaste orubbad efter krigets slut.

I en vid ambassadörens skrivelse fogad promemoria meddelas rörande Hedins verksamhet vid nyhetsbyrån ytterligare följande.

Under sin verksamhet på nyhetsbyrån har Hedin författat ett mycket stort antal artiklar om olika svenska ämnen för amerikanska tidningar och tidskrifter. Han har också uppträtt som föreläsare och talat i radio. Vid en mångfald tillfällen har han bistått amerikanska författare och tidningsmän med planerandet av Sverige-resor och granskning, redigering etc. av manuskript; bl. a. biträdde han Marquis Childs i samband med tillkomsten av »Sweden the Middle Way». Hans insatser i detta avseende kunna sägas ha börjat med Harry Francks »A Scandinavian Summer».

Tillsammans med professor Adolph Benson vid Yale-universitetet redigerade Hedin »Swedes in America», som utgavs i samband med Delawarejubileet 1938. Den skall snart följas av ett ännu mera ingående och detaljerat verk i samma ämne, »Americans from Sweden», som utges på Lippincotts förlag i Philadelphia och till vilket Hedin och Benson äro författare.

Hedin har också författat ett antal småskrifter om Sverige, bland vilka märkes den 1947 utkomna »Main Facts about Sweden». Han har också omredigerat manuskript som skrivits i Sverige för distribution i engelsktalande länder. År 1939 var Hedin presskommisarie för Sveriges deltagande i världsutställningen i New York, och han skrev då en broschyr om den svenska paviljongen.

Statskontoret har i yttrande den 5 april 1949 tillstyrkt, att pension bereddes Hedin till belopp av 7 200 kronor för år, varmed icke böra följa några tilläggsförmåner, och därvid beträffande beräkningen av pensionens storlek anfört följande.

Vid bestämmandet av pensionens storlek synes såsom utgångspunkt böra tagas det pensionsunderlag, som enligt 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente gäller för lönegraden Eo 26, till vilken lönegrad befattningen såsom pressattaché under reglementets giltighetstid var hänförd. Pensionsunderlaget utgör 6 360 kronor. Vid uppnåendet av 65 års ålder har Hedin haft anställning hos nyhetsbyrån under i det närmaste 25 år. En beräkning av pensionen med angivna utgångspunkter och med tillämpning i övrigt av de grunder, som följas vid bestämmande av riksdagspensioner, skulle giva ett pensionsbelopp av $(25/30 \times 6\,360 = 5\,300; 5\,300 - 530 =) 4\,770$, avrundat 4 776 kronor. Efter omreglering enligt kungörelsen nr 657/1947 uppgår beloppet till 6 384 kronor. Med pensionen skulle regelmässigt följa rörligt tillägg enligt 1947 års grunder. Då pensionen i förevarande fall synes böra utgå med ett fast, av levnadskostnadsväxlingarna i Sverige ej påverkat belopp, torde det framräknade beloppet böra i motsvarande mån uppräknas. Sålunda omräknad skulle pensionen i det närmaste uppgå till 7 200 kronor.

I betraktande av de värdefulla insatser till främjande av de svensk-amerikanska förbindelserna, som Hedin gjort under sin verksamhet vid den i ärendet avsedda nyhetsbyrån, och med hänsyn till att verksamheten vid byrån i ekonomiskt hänseende väsentligen byggt på svenska statsbidrag, finner jag mig böra förorda, att förslag förelägges riksdagen om pension åt Hedin. Beträffande pensionsbeloppets storlek vill jag icke göra någon erinran emot statskontorets förslag.

I samband härmed vill jag omnämna, att fråga blivit väckt om beredande åt vissa utländska medborgare, vilka erhållit pension av svenska statsmedel, av kompensation för den värdeminskning å pensionen, som uppstått genom den svenska kronans devalvering nästlidet år. Därest från riksdagens sida erinran däremot ej framkommer, avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att upptaga frågan om dylik kompensation till övervägande, och jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga att, därest särskild tilläggsförmån åt här avsedda pensionärer — vilka till antalet äro synnerligen få — skulle finnas motiverad och lämpligen böra komma till stånd, meddela beslut därom.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att ordföranden i styrelsen för nyhetsbyrån The American-Swedish News Exchange, Inc., förutvarande chefen för byråns kontor i New York Naboth Hedin må från och med månaden näst efter den, varunder han lämnar sin anställning, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 7 200 kronor, varå tilläggsförmåner icke skola utgå.

2:o.

Förre t. f. andre revisorn hos flottans pensionskassa Lorentz Lindblad.
Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Lindblad är född den 22 november 1893 och således 56 år gammal;

att han var anställd såsom kanslist hos riksdagens andra kammare vid riksdagarna under åren 1914—1925 samt 1928;

att han åren 1914—1927 under omkring 12 år 9 månader innehade anställning hos prästerskapets änke- och pupillkassa;

att han genom beslut av direktionen över förutvarande flottans pensionskassa den 26 april 1928 förordnades att tills vidare från och med den 1 maj samma år vara andre revisor vid kassan mot åtnjutande av med denna tjänst förenade förmåner och med de skyldigheter som vore med innehavet av samma tjänst förenade;

att han på grund av sjukdom åtnjöt ledighet från tjänstgöring vid sistnämnda pensionskassa under tiden 22 mars 1930—31 mars 1932;

att han den 14 april 1932 med åberopande av ett samma dag dagtecknat läkarintyg — utvisande att han befunnits lida av höggradig neurasteni (sviter efter sömnsjuka), att han med all sannolikhet varit sjuk längre tid tillbaka, samt att han på grund av sin sjukdom vore arbetsoförmögen tills vidare under sannolikt minst ett år — hos direktionen anhöll om tjänstledighet till och med den 31 mars 1933, därvid han hemställde, att tjänstledigheten med hänsyn till innehållet i nämnda läkarintyg måtte räknas retroaktivt från den 1 april 1932, oaktat han fullgjort viss tjänstgöring under nämnda april månad;

att direktionen över kassan genom särskilda beslut den 25 april och 6 juni 1932 beviljade Lindblad sjukledighet under tiden den 15 april—30 juni 1932;

samt att direktionen likaledes genom beslut den 6 juni 1932 — med hänsyn till innehållet i nyssnämnda den 14 april 1932 dagtecknade läkarintyg — beslutade att från och med den 1 juli 1932 upphäva Lindblads förordnande att tills vidare tjänstgöra som andre revisor i pensionskassan.

Lindblad hemställde i besvär över direktionens över flottans pensionskassa förenämnda beslut, att Kungl. Maj:tt måtte med undanröjande av direktionens beslut bevilja honom den begärda tjänstledigheten till och med den 31 mars 1933, då han hoppades vara fullt återställd från sin sjukdom. Till stöd för sitt yrkande framhöll Lindblad bl. a., att han enligt ordalydelsen i förordnandet att tills vidare vara andre revisor vore tillförsäkrad de rättigheter och de förmåner, som vore förenade med denna tjänst.

Direktionen över flottans pensionskassa, som avstyrkte bifall till besvären, anförde i infortrat utlåtande bl. a. följande.

Klagandens begäran den 14 april 1932, att den av honom sökta tjänstledigheten måtte räknas retroaktivt från samma månads början, torde hava varit föranledd av föreskriften i punkt 8 av på klaganden tillämpliga pensioneringsgrunder, sådan denna punkt lyder enligt kungörelsen den 17 september 1914 (nr 316). Nämnda föreskrift stadgar nämligen, att löntagare, som icke uppnått den för rätt till fyllnadspension i den tjänst, han innehar, stadgade levnadsåldern men som, efter att under tre på varandra följande år på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra, finnes för framtiden till tjänstgöring oförmögen, är skyldig att från tjänsten avgå och kan därifrån, även utan egen ansökning, skiljas, mot åtnjutande av pension av statsmedel till belopp, motsvarande pension jämte fyllnadspension i den tjänst han innehar.

Denna föreskrift bör givetvis i förekommande fall i regel tillämpas. Beträffande klaganden Lindblad har direktionen emellertid funnit, att hans verkliga tjänstetid i kassan, ej fullt två år ($\frac{1}{3}$ 1928— $\frac{21}{3}$ 1930), vore alltför kort för att direktionen med hänsyn till att Lindblad ej innehade fast anställning kunde anses berättigad att genom beviljandet eller tillstyrkandet av upprepade tjänstledighetsperioder medverka till att föreskriften erhöles tillämpning på Lindblad. Även om direktionen väl insett, att det för Lindblads personliga del uppenbarligen måste kännas hårt att bli entledigad från sin tjänst, har direktionen med hänsyn till statens och tjänstens inom kassan intressen funnit nödvändigt handla på sätt som skett.

Statskontoret anförde i yttrande över besvären bl. a., att Lindblad enligt ämbetsverkets uppfattning vore att betrakta som icke-ordinarie tjänsteman och att direktionen ägt behörighet besluta om entledigande av honom, samt hemställde, att Kungl. Maj:t icke måtte göra annan ändring i överklagade besluten än att Lindblads förordnande måtte upphävas först från och med den 1 september 1932. En reservant i statskontoret tillstyrkte bifall till besvären.

Kungl. Maj:t, som meddelade beslut i ärendet den 16 december 1932, fann icke skäl göra annan ändring i överklagade besluten än att den tidpunkt, från och med vilken Lindblads förordnande såsom andre revisor hos pensionskassan upphävdes, i enlighet med statskontorets förslag bestämdes till den 1 september 1932.

I tvenne år 1948 respektive år 1949 ingivna skrifter har Lindblad hemställt, att Kungl. Maj:t måtte tillerkänna honom *dels* sjukledighetsavlöning för tiden från och med den 1 september 1932 till och med den 22 mars 1933, *dels ock* sjukpension enligt reglementet för flottans pensionskassa med retroaktiv verkan från och med den 23 mars 1933. Lindblad — som för närvarande från pensionsstyrelsen uppbär invalidpension, uppgående till 1 600 kronor för år, samt åtnjuter kommunalt bostadstillägg å 744 kronor för år — har därvid åberopat ett den 26 oktober 1933 dagtecknat läkarintyg, utvisande att hans arbetsförmåga vore varaktigt nedsatt och endast utgjorde omkring $\frac{1}{3}$ av den för fullt arbetsför person normala arbetsförmågan. Lindblad har i anslutning härtill anført, att han alltsedan han lämnat pensionskassan varit arbetsförmögen samt under sammanlagt omkring 12 år varit för vård intagen å sjukhus.

Statskontoret har avstyrkt bifall till nu förevarande framställning och därvid — efter erinran om de å Lindblad tillämpliga, i det föregående återgivna pensioneringsgrunderna (kungörelsen nr 316/1914) — anført i hudsak följande.

Enligt vad utredningen i ärendet ger vid handen hade Lindblad den 1 september 1932, vid vilken tidpunkt hans förordnande såsom andre revisor hos pensionskassan upphävdes, varit sjukledig under sammanlagt 2 år 6 månader 11 dagar. Sjukledigheten hade dock ej varat i en följd, utan hade Lindblad under tiden 1—14 april 1932 återinträtt i tjänstgöring. Såvitt framgår av den av Lindblad nu åberopade utredningen, hade vidare genom de i samband med sjukledighetsansökningarna avgivna läkarintygen icke styrkts, att Lindblad vid tiden för entledigandet varit för framtiden till tjänstgöring

oförmögen. Lindblad har vid sådant förhållande vid sin avgång ur tjänst icke uppfyllt förutsättningarna för rätt till pension.

Statskontoret kan för sin del icke finna omständigheterna i samband med Lindblads skiljande från anställningen hos flottans pensionskassa vara sådana, att statsverket bör kompensera honom för den förlorade anställningen. Den gjorda framställningen bör därför enligt statskontorets mening lämnas utan bifall.

I ärendet synas mig sådana omständigheter icke hava blivit upplysta, att tillmötesgående av Lindblads krav på utbekommande, för tid alltifrån anställningens upphörande, av sjukavlöning ävensom sjukpension enligt reglementet för flottans pensionskassa bör ifrågakomma. Å andra sidan finner jag förhållandena i förevarande ärende så särpräglade och tillika av så ömmande beskaffenhet, att jag vill förorda, att Lindblad av billighetsskäl får komma i åtnjutande av någon pension av statsmedel såsom bidrag till sin framtida försörjning. Jag vill härvid erinra därom att Lindblad alltsedan han skildes från sin anställning synes på grund av sjukdom hava varit oförmögen att bereda sig sitt uppehälle och under åtskilliga år nödgats för vård vistas å sjukhus ävensom att varaktigheten av arbetsförmågan blivit av läkare fastslagen endast jämförelsevis kort tid efter anställningens upphörande. Såsom stöd för skäligheten av beviljande av pension åt Lindblad kan även åberopas att denne före sin tjänstgöring vid flottans pensionskassa under relativt lång tid varit anställd hos riksdagen och vid prästerskapets änke- och pupillkassa. I fråga om storleken av pensionen, vilken torde böra bestridas från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m., vill jag förorda, att pensionsbeloppet bestämmes till 3 000 kronor för år, varå bör utgå rörligt tillägg enligt senast fastställda grunder. Lindblads invalidpensionsförmåner torde vid sådant förhållande komma att minskas från 2 344 kronor till 200 kronor för år. Pensionen torde böra få av Lindblad åtnjutas från och med ingången av innevarande år.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förre t. f. andre revisorn hos flottans pensionskassa Lorentz Lindblad må, räknat från och med den 1 januari 1950, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 3 000 kronor.

3:o.

Professorn vid Stockholms högskola, kanslirådet i utrikesdepartementet Karl Sigurd Torsten Nilsson Gihl. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Gihl, som är juris och filosofie doktor, är född den 6 januari 1889 och således 61 år gammal;

att han den 15 juli 1914 antagits till e. o. tjänsteman i riksarkivet samt från och med den 1 januari 1919 erhållit befattning såsom andre arkivarie i riksarkivet;

att han utnämnts till förste arkivarie i utrikesdepartementet från och med den 1 oktober 1919 samt till kansliråd och chef för utrikesdepartementets arkiv från och med den 1 juli 1931;

att Gihl sedan den 1 september 1947 är innehavare av Carl Lindhagens professur i internationell rätt vid Stockholms högskola, vilken professur nyinrättats från och med sagda dag;

samt att Gihl för uppehållande av professuren åtnjutit ledighet från kanslirådstjänsten från och med nyssberörda den 1 september 1947.

Gihl har hos Kungl. Maj:t anhållit om avsked från kanslirådstjänsten med rätt att från och med tidpunkten för avgången komma i åtnjutande av förtidspension enligt bestämmelserna i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.

Därest Gihl frivilligt avgår från kanslirådstjänsten före uppnåendet av den för denna gällande pensionsåldern, 65 år, utan att därvid komma i åtnjutande av förtidspension, blir han icke berättigad till annan förmån i tjänstepensionshänseende än att han från 65 års ålder erhåller tjänstelivränta enligt bestämmelserna i nyssnämnda reglemente. Likaså bortfaller genom dylik frivillig avgång rätten till familjepension för hans efterlevande och ersättes av rätt till familjelivränta. Tjänstelivräntan kommer, såvitt nu kan bedömas, att uppgå till omkring 9 890 kronor för år intill 67 års ålder och omkring 9 170 kronor för tiden därefter. Å dessa belopp utgår icke rörligt tillägg. Hel pension för kansliråd utgör före 67 års ålder 10 920 kronor och för tiden därefter 10 128 kronor, å vilka belopp utgår rörligt tillägg.

På grund av sin ålder vid professurens tillträdande äger Gihl jämlikt de för Stockholms högskolas professorer för närvarande gällande pensionsbestämmelserna icke någon pensionsrätt såsom professor.

I enlighet med de principer, som av Kungl. Maj:t hittills tillämpats vid prövningen av ärenden om förtidspension, synes det icke böra ifrågakomma att bevilja Gihl dylik förmån. Med hänsyn till att det varit ett intresse även för det allmänna, att Gihl emottagit den av honom nu innehavda professuren i internationell rätt vid Stockholms högskola, synes det emellertid skäligt, att Gihl genom övergången från statstjänst till Stockholms högskola icke kommer i sämre läge i pensionshänseende än om han kvarstått i kanslirådstjänsten. Så blir — på sätt av det nyss sagda framgår — fallet, därest Gihl i enlighet med nu gällande bestämmelser vid sin avgång från Stockholms högskola icke kommer att äga någon pensionsrätt på grund av professuren. I anledning härav förordar jag, att förslag förelägges riksdagen om medgivande för Gihl och hans efterlevande att utöver vad som tillkommer dem på grund av förut omförmälda livränterätt komma i åtnjutande av särskilda tilläggsförmåner i pensionshänseende, i den mån så finnes erforderligt för att de skola på grund av Gihls anställning i stats-

tjänst och vid Stockholms högskola komma i åtnjutande av pensionsförmån, motsvarande vad som skulle hava tillkommit dem, om Gihl intill tidpunkten för avgången från professuren kvarstått som kansliråd. De ifrågasatta tilläggsförmånerna synas böra bestridas från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, enligt av mig angivna grunder, meddela beslut i fråga om reglering av pensionsförmånerna för professorn vid Stockholms högskola, kanslirådet i utrikesdepartementet Karl Sigurd Torsten Nilsson Gihl och hans efterlevande.

4:o.

Förre specialläraren vid tekniska högskolan i Stockholm, civilingenjören **Sven Erik August Hedin**. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Hedin är född den 3 juli 1890 och således 59 år gammal;

att han efter år 1914 avlagd civilingenjörsexamen varit anställd vid tekniska högskolan i Stockholm såsom assistent i mekanisk teknologi under läsåret 1919—1920 samt såsom speciallärare i läran om verktygsmaskiner under tiden 1 januari 1921—30 juni 1946;

att han under höstterminen 1920 varit förordnad att uppehålla viss del av professuren i mekanisk teknologi samt under höstterminen 1938 och under en kortare tid år 1939 uppehållit del av professuren i läran om maskinelement;

att Hedin sedan den 1 juli 1946, då speciallärartjänsten i läran om verktygsmaskiner förändrats till en professur i samma ämne, varit förordnad att uppehålla viss del av denna professur intill den 1 oktober 1949, då befattningen besatts med ordinarie innehavare;

att annan anställning vid högskolan därefter icke kunnat beredas Hedin;

att hans tjänstgöringsskyldighet såsom speciallärare omfattat i genomsnitt 5 föreläsningstimmar och 6 övningstimmar för vecka under höstterminerna samt 6 övningstimmar för vecka jämte examination av omkring 90 studerande under vårterminerna;

att hans löneförmåner såsom speciallärare under senare år uppgått till 6 100 kronor för år;

samt att anställningen vid högskolan utgjort Hedins huvudsakliga inkomstkälla.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har — med överlämnande av en till tekniska högskolan ställd, av kollegienämnden vid högskolan tillstyrkt pensionsansökning från Hedin — hemställt om utverkande av pension åt denne.

Statskontoret har i avgivet utlåtande anfört, att då Hedin först under år 1950 uppnådde 60 års ålder, det kunde synas tveksamt, huruvida pension av statsmedel nu borde beredas honom. Med hänsyn till att Hedin i sammanhang med förändring av den av honom innehavda speciallärarbefattningen icke kunnat erhålla fortsatt anställning vid högskolan har statskontoret emellertid förklarat sig icke vilja motsätta sig utverkande av pension. Ämbetsverket har härvid tillika erinrat att riksdagspension tidigare beviljats åt speciallärare vid högskolan, som under liknande omständigheter vid 62 års ålder nödgats lämna sin anställning (prop. nr 74/1948, p. 9; bankoutsk. utl. nr 11, p. 16; r. skr. nr 105). I fråga om storleken av pensionen har statskontoret föreslagit, att pensionsbeloppet måtte bestämmas till 3 168 kronor för år jämte rörligt tillägg enligt senast fastställda grunder, och till stöd härför anfört i huvudsak följande.

Enligt statskontorets mening böra vid bestämmande av pensionen tagas till utgångspunkt de löneförmåner Hedin åtnjutit under senare år i egenskap av speciallärare eller 6 100 kronor för år. Av detta belopp utgör 5 800 kronor av Kungl. Maj:t fastställt arvode, vari dyrtidskompensation synes ha inräknats med omkring 21 procent, samt återstående 300 kronor en av styrelsen för högskolan Hedin tilldelad arvodesförhöjning. Vid den arvodesreglering, som i samband med dyrtidstilläggets avveckling för bl. a. här ifrågavarande arvoden genomfördes vid 1941 års riksdag (jfr 1941 års statsverksproposition VIII ht, s. 69 samt 141 o. f.), förutsattes en uppräknings av arvodena med högst 26 procent. Beräknat efter sistnämnda procenttal — vilket med hänsyn till den arvodesförhöjning Hedin erhållit torde böra här tillämpas — utgör alltså det grundarvode, som synes böra tagas till utgångspunkt vid fastställandet av pensionen, 4 841 kronor. Detta belopp motsvarar närmast avlöningen i 13 löneklassen å I-ort enligt civila icke-ordinariereglementets löneplan Eo eller slutlöneklassen inom 10 lönegraden. Då tjänstepensionsunderlaget enligt 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente för denna lönegrad utgör 2 616 kronor, torde pensionen åt Hedin, som räknar mer än 30 års statlig anställning, böra beräknas till $(2\ 616 - 261:60 =) 2\ 354:40$ eller avrundat 2 364 kronor för år. Efter omreglering enligt kungörelsen nr 657/1947 utgör beloppet efter avrundning 3 168 kronor.

Även jag anser mig kunna förorda, att Hedin kommer i åtnjutande av pension på grund av sin tjänstgöring vid tekniska högskolan i Stockholm. Pensionen synes mig böra få utgå räknat från och med den 1 oktober 1949 och torde böra bestämmas till det av statskontoret föreslagna beloppet. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förre specialläraren vid tekniska högskolan i Stockholm civilingenjören Sven Erik August Hedin må, räknat från och med den 1 oktober 1949, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 3 168 kronor.

5:o.

Förra städerskorna vid högre allmänna läroverket i Lidingö Elsa Augusta Jakobsson, född Skyll, och Karin Rothkvist, född Thunström. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

beträffande *Jakobsson*,

att hon är född den 15 juni 1881 och således 68 år gammal;

att hon under tiden 1 augusti 1924—30 juni 1947 varit anställd i Lidingö kommuns tjänst såsom städerska i läroverksbyggnaden;

att hon under tiden 1 juli 1947—30 juni 1948 varit anställd vid högre allmänna läroverket i Lidingö såsom städerska i nämnda skolbyggnad;

samt att hon senast uppburit en avlöning av omkring 1 900 kronor för år; och

beträffande *Rothkvist*,

att hon är född den 25 augusti 1883 och således 66 år gammal;

att hon under tiden 1 augusti 1921—30 juni 1947 varit anställd i Lidingö kommuns tjänst såsom städerska i läroverksbyggnaden;

att hon under tiden 1 juli 1947—31 december 1948 varit anställd vid högre allmänna läroverket i Lidingö såsom städerska i nämnda skolbyggnad;

samt att hon senast uppburit en avlöning av omkring 1 700 kronor för år.

Arbetstiden har för envar av Jakobsson och Rothkvist uppgått till 4 timmar dagligen under i genomsnitt 208 arbetsdagar för år samt därutöver 250 timmar årligen för storstädning och skurning.

Läroverksbyggnaden disponerades intill utgången av år 1927 helt av kommunala skolor, nämligen Lidingö kommunala mellanskola, kommunala gymnasium och kommunala flickskola samt vissa klassavdelningar av Lidingö folkskolor. Mellanskolan och gymnasiet förstatligades successivt under åren 1928—1930 respektive 1935—1938, och antalet statliga klassavdelningar har efter år 1935 varit större än antalet kommunala sådana. För närvarande finnes förutom de statliga klassavdelningarna endast en kommunal flickskolelinje i byggnaden.

Jakobsson och Rothkvist ha hos Kungl. Maj:t hemställt att komma i åtnjutande av pension. Av dem gjorda ansökningar om pension från Lidingö stad har i avbidan på avgörandet av frågan om statspension icke föranlett någon åtgärd.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande över föreliggande ansökningar förklarat, att fall liknande de nu förevarande ofta torde komma att inträffa vid realskolor, som under senare år förstatligats. Vissa skäl talade, enligt överstyrelsens mening, för att staten i sådana fall påtog sig kostnaderna för städerskornas pensionering.

Statens pensionsanstalt har anfört, att pensionsanstalten icke funne skäl föreligga för utverkande av pension åt Jakobsson och Rothkvist, vilka vid

statsanställningens början den 1 juli 1947 väsentligt överskridit den för städerskor normalt gällande avgångsåldern 60 år.

Statskontoret har förklarat sig dela statens pensionsanstalts uppfattning, att statsverket icke kunde vara skyldigt att bereda pension åt Jakobsson och Rothkvist. Med hänsyn till vad som påvisats i fråga om det arbete sökandena under en följd av år utfört för statens räkning ansåge emellertid statskontoret det vara rimligt, att staten medverkade till pensioneringen genom att taga del i kostnaderna för densamma. I fråga om avvägningen av det bidrag staten sålunda borde lämna har ämbetsverket anfört i huvudsak följande.

Storleken av statens bidrag torde böra bestämmas med utgående högst från den statliga pension, som under motsvarande förhållanden skulle ha kommit i fråga. Vidare bör bidraget avvägas så, att det svarar mot förhållandet mellan det arbete, som avlönats med statsmedel, och hela den pensionsgrundande tjänstgöringstiden. Med denna utgångspunkt skulle bidraget bestämmas enligt följande grunder.

Anställningstiden i Lidingö kommuns tjänst har enligt handlingarna omfattat för Jakobsson (1 augusti 1924—30 juni 1947 =) 22 år 11 månader samt för Rothkvist (1 augusti 1921—30 juni 1947 =) 25 år 11 månader. Den statliga anställningen varade för Jakobsson (1 juli 1947—30 juni 1948 =) 1 år samt för Rothkvist (1 juli 1947—31 december 1948 =) 1 år 6 månader. För båda kan den dagliga arbetstiden beräknas ha omfattat 4 timmar under i medeltal 11 månader för år. Anställningstiden omräknad i tjänstår uppgår alltså till 21 år 11 månader för Jakobsson (= 88 hela och påbörjade kvartal) samt 25 år 1 månad (= 101 hela och påbörjade kvartal) för Rothkvist. Därest sökandena under hela sin verksamhetstid haft statlig anställning, torde de efter framställning till riksdagen ha erhållit årlig pension av statsmedel, Jakobsson med högst 672 kronor samt Rothkvist med 756 kronor, varmed hade följt rätt till rörligt tillägg enligt 1947 års grunder eller alltså för närvarande 12 procent. Statens andel i kostnaderna för de pensioner, som Jakobsson och Rothkvist kunna komma att beviljas av Lidingö stad, bör skäligen motsvara så stor del av pensionsförmånerna som antalet statliga tjänstår utgör av den totala effektiva tjänstetiden allt räknat i hela och påbörjade fjärdedels år. Vid uppskattandet av antalet statliga tjänstår bör tiden 1 juli 1930—30 juni 1947 beräknas ha till hälften omfattat statligt arbete och alltså tillgodoräknas i proportion härtill, medan tiden efter den 1 juli 1947 torde böra tagas i betraktande i full utsträckning. Den statliga tjänstetiden skulle med dessa beräkningsgrunder utgöra för Jakobsson 9 år 6 månader (= 38 hela och påbörjade kvartal) samt för Rothkvist 10 år (= 40 hela kvartal). Statens andel för år skulle alltså uppgå till högst $(38/88 \times 672 =)$ kr. 290: 18, avrundat 294 kronor för Jakobsson samt $(40/101 \times 756 =)$ kr. 299: 40, avrundat 300 kronor för Rothkvist jämte häremot svarande rörliga tilläggsförmåner efter högst samma procenttal som gäller för rörligt tillägg å statspension.

I anslutning till vad sålunda anförts har statskontoret föreslagit, att statsverket, under förutsättning att Lidingö stad tillförsäkrade sökandena pension, lämnade bidrag till kostnaderna för densamma enligt de av statskontoret angivna grunderna allt i förhållande till den beviljade pensionen, dock högst med för år räknat 294 kronor för Jakobsson och 300 kronor för Rothkvist jämte rörligt tillägg efter statliga grunder.

I likhet med statskontoret anser jag skäligt, att staten bidrager till pensioneringen av Jakobsson och Rothkvist. Detta synes mig böra ske i den formen att nämnda anställningshavare erhålla pensioner av statsmedel med belopp, beräknade enligt de av statskontoret föreslagna grunderna för bestämmande av statens bidrag till den av statskontoret förutsatta pensioneringen genom Lidingö stads försorg. Medgivandet torde emellertid böra förknippas med det villkoret, att anställningshavarna av Lidingö stad erhålla pension till sådant belopp, att sammanlagda pensionsförmånerna komma att uppgå lägst till de av statskontoret beräknade belopp — 672 respektive 756 kronor — som skolat tillkomma dem, om de fullgjort all sin städersketjänstgöring i statstjänst. De statliga pensionsbeloppen synas mig böra bestämmas till 300 kronor för såväl Jakobsson som Rothkvist. Pensionerna från Lidingö stad böra följaktligen uppgå till lägst 372 respektive 456 kronor. Å samtliga belopp bör utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som gälla i fråga om statliga pensioner.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att envar av förra städerskorna vid högre allmänna läroverket i Lidingö Elsa Augusta Jakobsson, född Skyll, och Karin Rothkvist, född Thunström, må, räknat från och med den 1 juli 1948 respektive den 1 januari 1949, under återstående livstiden från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 300 kronor, dock att såsom villkor härför skall gälla, att Lidingö stad tillerkänner dem årliga pensioner å lägst 372 respektive 456 kronor jämte rörligt tillägg enligt samma grunder, som gälla i fråga om statliga pensioner.

6:o.

Förra nomadskolhemsföreståndarinnan Brita Mårtensson. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Mårtensson är född den 19 april 1894 och således den 19 april 1950 uppnår 56 års ålder;

att hon varit verksam såsom husmoder eller föreståndarinna vid Änge barnhem, sedermera nomadskolhem, från och med den 1 oktober 1918 intill den 20 oktober 1944, då hon på grund av sjukdom måst avbryta tjänstgöringen;

att hon under tiden därefter på grund av sjukdom (huvudsakligen ledgångsreumatism) varit arbetsoförmögen eller haft nedsatt arbetsförmåga och nu icke kan förväntas åter bli i stånd att sköta tjänst av den art hon senast innehåft;

att verksamheten vid nomadskolanläggningen i Änge, som togs i bruk år 1932, intill den 1 juli 1943 upprätthållits av Svenska missionssällskapet — som ägde anläggningen — i samverkan med staten, därvid sällskapet

omhänderhaft skolhemmet och staten svarat för skolan samt dessutom för bestridande av kostnader för nomadbarnens inackordering erlagt två kronor för barn och dag;

att staten från och med budgetåret 1943/44 helt omhändertagit verksamheten samt förhyrt anläggningen i avbidan på att avtal skulle träffas rörande statsförvärv av densamma;

att preliminärt avtal rörande statens förvärv av nomadskolanläggningen kommit till stånd under år 1945 och att, sedan detta avtal godkänts av Kungl. Maj:t, köpebrev utfärdats den 16 april 1946;

att Mårtensson senast uppburit en kontant lön å 1 920 kronor för år samt åtnjutit fri kost och fri bostad under nio à tio månader för år;

att hon på grund av pensionsförsäkring i Svenska personal-pensionskassan äger från 65 års ålder eller från tidigare tidpunkt i händelse av inträdd varaktig arbetsoförmåga komma i åtnjutande av viss årlig pension;

att denna pension skolat uppgå till 1 676 kronor, därest avgiftsbetalning ägt rum till dess pensionen utfölle, men att beloppet, på grund av att avgiftsbetalningen upphört hösten 1944, nedgått till 909 kronor;

samt att Mårtensson äger en fastighet, taxerad till 16 000 kronor och besvärad av en in-tecknad skuld å 5 000 kronor, av vilken fastighet hon senast åtnjutit en årlig inkomst av omkring 600 kronor jämte förmån av fri bostad.

Mårtensson har i en den 21 februari 1946 dagtecknad skrift hos Kungl. Maj:t hemställt att komma i åtnjutande av vissa avlöningsförmåner för den tid hon sedan hösten 1944 varit oförmögen att tjänstgöra vid nomadskolhemmet, därvid hon framhållit, *dels* att sådana förmåner skulle ha tillkommit henne, om Svenska missionssällskapet fortfarande drivit verksamheten vid skolhemmet, *dels ock* att sällskapet vid de förberedande förhandlingarna rörande överlåtelse av anläggningen uppställt såsom villkor för överlåtelsen, att staten övertog personalen vid hemmet och tillförsäkrade denna samma ekonomiska ställning, som den tidigare åtnjutit hos sällskapet.

Vid Mårtenssons ansökning var fogat ett den 4 februari 1946 daterat läkarintyg, vilket utvisade, att hon vid nämnda tidpunkt och för närmaste framtiden vore till följd av kronisk ledgångsreumatism oförmögen till arbete.

Nomadskolbyggnadskommittén för Jämtlands län — som för statens räkning haft att träffa preliminärt avtal rörande förvärvet av nomadskolanläggningen — har i utlåtande den 6 juni 1946 framhållit, att kommittén funne skyldighet föreligga för staten att från och med tidpunkten för nämnda förvärv ordna Mårtenssons anställning, så att hon komme i åtnjutande av de avlöningsförmåner hon haft hos Svenska missionssällskapet. Mårtenssons ansökning i vad den avsåg tid före tidpunkten för statsövertagandet ansåge kommittén av billighetsskäl böra beaktas.

Skolöverstyrelsen, som efter närmare utredning i ärendet avgivit utlåtande den 20 juli 1949, har i fråga om omständigheterna i samband med

statens förvärv av nomadskolanläggningen i Änge lämnat följande redogörelse.

Kungl. Maj:t uppdrog den 16 augusti 1940 åt nomadskolbyggnadskommittén för Jämtlands län att upptaga förhandlingar med Svenska missions-sällskapet i syfte att söka få till stånd en överenskommelse om fortsatt nyttjande av nomadskolanläggningen i Änge för nomadskolans räkning.

I skrivelse den 12 juni 1942 förordade kommittén, att staten inköpte anläggningen i Änge för ett erbjudet pris av 200 000 kronor. Sällskapet hade godtagit detta pris under villkor bl. a., att staten övertog den av sällskapet anställda personalen, föreståndarinnan Mårtensson och en biträdande föreståndarinna.

Beträffande nämnda föreståndarinnor uppgav kommittén bl. a., att de befunnits vara väl skickade att i fortsättningen inneha sina dåvarande befattningar. Även dessa befattningshavare borde omfattas av den föreslagna löneregleringen för statsanställda nomadskolhemsföreståndarinnor.

Efter framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1944 års riksdag medel för inköp av nomadskolanläggningen i Änge. I propositionen uttalade departementschefen, att han icke funne anledning till erinran mot den föreslagna köpeskillingen samt att de båda föreståndarinnorna vid skolhemmet i enlighet med det av sällskapet uppställda villkoret borde erhålla motsvarande anställning i statens tjänst.

Den 15 juni 1944 anbefallde Kungl. Maj:t nomadskolbyggnadskommittén att, med beaktande av vad departementschefen anfört, å kronans vägnar med sällskapet skyndsamt träffa preliminärt avtal angående förvärvande av skolanläggningen i Änge samt att därefter underställa samma avtal Kungl. Maj:t för godkännande. Det preliminära avtalet undertecknades av kommittén den 12 maj och av sällskapet den 1 november 1945. Den 1 mars 1946 godkändes avtalet av Kungl. Maj:t, och sällskapet utfärdade köpebrev å fastigheten den 16 april 1946.

I anslutning härtill har skolöverstyrelsen rörande Mårtenssons anställningsförhållanden m. m. anfört i huvudsak följande.

Mårtensson hade varit anställd hos sällskapet som föreståndarinna i Änge sedan 1918. Skriftligt anställningskontrakt synes icke ha förelegat. Även sedan staten från och med läsåret 1943/44 övertagit verksamheten i Änge, tjänstgjorde hon som föreståndarinna vid hemmet, varvid hon erhöll arvode liksom andra föreståndarinnor vid nomadskolväsendet. Nomadskolinspektören synes dock ha erlagt pensionsavgifter till Svenska personalpensionskassan för hennes räkning budgetåret 1943/44. Statens nomadskolhemsföreståndarinnor voro vid denna tid arvodesanställda och ej tillförsäkrade sjuklön, pension eller andra dylika förmåner. Först från och med den 1 juli 1946 erhöles dessa föreståndarinnor en fastare anställning motsvarande ordinarie småskollärarynnas.

Från och med 20 oktober 1944 begärde Mårtensson tjänstledighet på grund av sjukdom och har sedan dess ej tjänstgjort vid Änge och icke uppburit någon ersättning av statsmedel eller från sällskapet. Däremot har under en kortare sjukdomstid utgått viss ersättning från nämnda pensionskassa och från sjukkassa. Hon har på grund av sjukdom varit arbetsförmögen eller haft nedsatt arbetsförmåga och har till följd härav icke kunnat antaga av nomadskolinspektören gjorda erbjudanden om anställning som skolhemsföreståndarinna vid andra hem. Hennes hälsotillstånd torde icke heller framdeles möjliggöra dylik anställning för henne.

För egen del har skolöverstyrelsen tillstyrkt beredande av årlig ersättning åt Mårtensson. Överstyrelsen har därvid erinrat, att vid de först förda förhandlingarna om statens övertagande av Änge missionssällskapet godtagit köpeskillingen 200 000 kronor under villkor, att staten övertog personalen å hemmet. Det skulle enligt överstyrelsens uppfattning icke stå i god överensstämmelse med vad som avsetts med nämnda villkor, om staten frånsade sig allt ekonomiskt ansvar för Mårtensson från och med den 20 oktober 1944, då hennes tjänstgöring upphörde efter mer än 25 års verksamhet i nomadskolväsendets tjänst. I samband härmed har skolöverstyrelsen vidare anfört bl. a. följande.

I köpeavtalet har Kronan förklarat sig villig att efter övertagande av nomadskolanläggningen bereda de vid skolhemmet anställda föreståndarinnorna motsvarande anställning i statens tjänst, därest de den 12 maj 1945 — vid vilken tidpunkt Kronans representanter underskrivit det preliminära avtalet — kvarstode i tjänst. Från Svenska missionssällskapets sida har gjorts gällande, att Mårtensson måste anses ha varit anställd vid nyssnämnda tidpunkt, oaktat hon på grund av sjukdom då icke tjänstgjorde vid hemmet. Nomadskolinspektören har å andra sidan uttalat, att så icke kunde vara fallet, enär Mårtensson en gång begärt avsked från sin tjänst och — sedan hon återtagit uppsägningen och fått fortsätta tjänstgöringen — erhållit anställning av samma art som »alla andra föreståndarinnors inom nomadskolväsendet». Dessa hade ingen som helst fast anställning utan kunde när som helst uppsägas, och toge de ledigt räknades de som icke anställda och finge ej heller någon lön.

Det synes skolöverstyrelsen skäligt, att staten tillerkänner Mårtensson en årlig ersättning motsvarande den, som sällskapet under liknande förhållanden skulle ha utgivit. Skolöverstyrelsen har i juni 1949 fört förhandlingar med representanter för Svenska missionssällskapet, vilka förklarat, att Mårtensson med hänsyn till sin långvariga anställning hos sällskapet och praxis i tidigare liknande fall torde ha kommit att tillerkännas en årlig ersättning av 1 500 kronor tills pensionsåldern uppnåddes. Om staten tillerkände Mårtensson motsvarande ersättning, tills hon uppnått 65 års ålder, och därefter 1 000 kronor för år, allt utöver vad hon kunde erhålla från Svenska personal-pensionskassan, ansåge sällskapets representanter, att staten fullgjort vad den enligt sällskapets uppfattning åtagit sig för att köpet skolat komma till stånd.

I fråga om avvägningen av ersättningen åt Mårtensson har skolöverstyrelsen för egen del anfört, att överstyrelsen funne det av representanterna för sällskapet vid nyssberörda överläggningar angivna årsbeloppet av 1 500 kronor för tid före 65 års ålder vara skäligt. Det av representanterna nämnda beloppet för tid efter 65 års ålder syntes däremot böra minskas till 750 kronor för år, motsvarande ungefärliga skillnaden mellan den pension hon vid fortsatt full avgiftsinbetalning till Svenska personal-pensionskassan skulle ha erhållit och den pension å 909 kronor för år, som hon på grund av faktiskt gjorda inbetalningar torde vara berättigad till.

Även *statskontoret* har funnit vissa skäl tala för att staten beviljade Mårtensson en årlig ersättning att utgå räknat från tidpunkten för tjänstgöringens upphörande vid skolhemmet. I fråga om avvägningen av ersättnings storlek har ämbetsverket anfört i huvudsak följande.

Det kan icke anses uteslutet, att Mårtensson på grund av sin av sjukdom förorsakade arbetsoförmåga före pensionsålderns inträde, efter därom gjord ansökning, kan bli berättigad till invalidpension från Svenska personalpensionskassan. Vid sådant förhållande anser ämbetsverket, att den från staten utgående gottgörelsen å enligt skolöverstyrelsens förslag 1 500 kronor årligen för tid före 65 års ålder bör minskas till så stort belopp, att den sammanlagda ersättningen från pensionskassan och staten vid full invaliditet icke överstiger 1 676 kronor för år eller den invalidpension, Mårtensson skulle kunnat erhålla vid fortsatt full avgiftsinbetalning. Statens bidrag till ålderspensioneringen från 65 års ålder torde böra uppgå till (1 676—909 =) 767 kronor för år. Då denna senare pension synes kunna utgå från och med den 1 maj 1959, torde understödet å högst 1 500 kronor för år intill tiden för ålderspensioneringen böra åtnjutas under tiden 20 oktober 1944—30 april 1959. För understödets utbetalande i vad det avser sistnämnda tid bör uppställas det villkoret, att Mårtensson visar sig hava gjort vad på henne ankommer för att utfå invalidpension hos kassan.

Erforderliga medelsbelopp torde böra anvisas att utgå från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Med hänsyn till vad som förekommit i samband med statens övertagande av nomadskolhemmet i Änge finner jag mig i huvudsaklig överensstämmelse med statskontorets förslag böra förorda, att Mårtensson räknat från och med den 1 november 1944 av statsmedel kommer i åtnjutande av bidrag till sitt uppehälle. På sätt statskontoret förordat bör bidraget för tid före 65 års ålder utgöra 1 500 kronor för år, dock att sammanlagda förmånerna från staten och från Svenska personal-pensionskassan icke böra få överstiga 1 676 kronor för år och att såsom förutsättning för utgivande av statligt bidrag bör gälla det av statskontoret föreslagna villkoret om att Mårtensson skall vidtaga på henne ankommande åtgärder för utfående av invalidpension från kassan. Mot det av statskontoret föreslagna beloppet för tid efter 65 års ålder finner jag icke anledning till annan erinran än att beloppet för vinnande av delbarhet med tolv bör jämkas till 768 kronor. Å beloppen böra icke utgå några tilläggsförmåner.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats, meddela beslut i fråga om årlig ersättning åt förra nomadskolhemsförreståndarinnan Brita Mårtensson, att utgå från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

7:o.

Förvaltaren Gustaf Rydley och husmodern Elisabeth Suhr vid August Abrahamsons stiftelse å Nääs. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

beträffande *Rydley*,

att han är född den 3 november 1885 och således 64 år gammal;

att han sedan den 1 januari 1917 innehaft anställning såsom förvaltare (lantbruksinspektör) vid August Abrahamsons stiftelse å Nääs;

att hans avlöningsförmåner senast utgjorts av kontant lön å 5 000 kronor för år jämte 25 procent dyrtidstillägg samt naturaförmåner, uppskattade till ett värde av 1 500 kronor för år;

samt att Rydley avses skola lämna sin anställning under hösten 1950; och

beträffande *Suhr*,

att hon är född den 5 september 1888 och således 61 år gammal;

att hon sedan den 15 april 1928 innehaft anställning vid stiftelsen såsom husmoder;

att hennes avlöningsförmåner senast utgjorts av kontant lön å 2 400 kronor för år samt naturaförmåner, uppskattade till ett värde av 1 200 kronor för år;

samt att *Suhr* avses skola lämna sin anställning under hösten 1950.

Styrelsen för August Abrahamsons stiftelse å Nääs gjorde år 1945 framställning hos Kungl. Maj:t i fråga om pension åt förenämnda anställningshavare. Denna framställning föranledde icke annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att handlingarna i ärendet i enlighet med statskontorets förslag överlämnades till 1944 års pensionsutredning.

Utredningen har i betänkande den 30 oktober 1948 (SOU 1948: 47) i fråga om stiftelsens ändamål samt ställning i förhållande till staten anfört i huvudsak följande.

August Abrahamsons stiftelse å Nääs grundades genom ett av grosshandlaren August Abrahamson den 7 april 1891 upprättat testamente med därtill sedermera gjorda tillägg. Därigenom förordnades, att ett av honom inrättat slöjdseminarium i all framtid skulle uppehållas på hans egendom Nääs i Skallsjö socken. Stiftelsen skulle »ha till ändamål att genom fortsatt utbildning av lärare och lärarinnor, som redan ägnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskilt för användandet därvid av den pedagogiska slöjden». Av testators kvarlåtenskap överlämnades jämlikt testamentet till stiftelsen vissa jordegendomar samt kontanta medel å tillhoppa 380 000 kronor. Stiftelsen jämte alla dess tillgångar överlämnades till svenska staten. Genom beslut den 28 april 1899 förordnade Kungl. Maj:t, att stiftelsen med dess tillgångar skulle av svenska staten emottagas på i donationsurkunden stadgade villkor. Kungl. Maj:t föreskrev tillika, att de kontanta medlen skulle överlämnas till statskontoret för att där förvaltas. Enligt av Kungl. Maj:t fastställt reglemente för stiftelsen skulle dess förvaltning i övrigt handhas av en av Kungl. Maj:t för tre år i sänder utsedd styrelse.

Riksdagen har vid olika tillfällen anslagit medel till stiftelsen bl. a. för reparationskostnader. Statsbidrag till vissa driftskostnader ha beviljats från och med budgetåret 1941/42.

Vid behandling av frågan om anslag till stiftelsen uttalade 1942 års riksdag, att med den betydelse slöjdundervisningen numera hade för vårt skolväsen det syntes i hög grad angeläget, att stiftelsen, som utgjorde vår enda utbildningsanstalt för lärare i manlig slöjd, utrustades med ekonomiska försättningar för att fylla sin betydelsefulla uppgift.

Genom beslut den 17 juni 1943 har Kungl. Maj:t härefter meddelat närmare bestämmelser om statsanslag och lån åt stiftelsen. Föreskrift har där-

vid bland annat meddelats om att skolöverstyrelsen skall ha inseende över läroanstalten.

Stiftelsen åtnjuter för budgetåret 1948/49 ett statsbidrag å 10 700 kronor, avsett att användas till avlönande av lärare för undervisning i manlig slöjd. I övrigt finansieras verksamheten med räntemedel, undervisningsavgifter, inkomster från lantbruket och hushållet m. m.

Rörande frågan om pensionsrätt i statens pensionsanstalt för befattningshavare hos stiftelsen har pensionsutredningen anfört i huvudsak följande.

Det synes utredningen, att stiftelsens verksamhet onekligen varit av betydelse för landets undervisningsväsende. Särskilt dess verksamhet såsom fortbildningsanstalt för folkskolans lärare inom skolslöjdens område synes ha fyllt en viktig uppgift. Statens under senare år vidtagna stödåtgärder synas ha avsett att bidra till att stärka den förankring inom folk- och småskollärarkåren som stiftelsen haft och därmed göra denna till en central fortbildningsanstalt för folkskolans lärare med tyngdpunkten på den pedagogiska slöjdens område.

Även om verksamheten skulle kunna anses ha med övrig statsunderstödd yrkesundervisning jämförlig betydelse för det allmänna, synes det med hänsyn till det sätt varpå verksamheten är organiserad tveksamt, om pensionsrätt i pensionsanstalten för någon dess befattningshavare bör ifrågakomma. Såsom undervisningsverksamheten vid stiftelsen är anordnad — utredningen avser härvid närmast de korta undervisningstiderna för år räknat — kan lärarpersonalen vid stiftelsen knappast ifrågakomma för anslutning till statens pensionsanstalt. Lärarverksamheten vid stiftelsen måste uppenbarligen betraktas som bisysslor för lärarna. Möjligen skulle de befattningshavare som höra till stiftelsens övriga verksamhet, vilken synes gå ut på att genom jordbruksdrift och annan ekonomisk verksamhet skapa ekonomiskt underlag för undervisningsverksamheten, kunna komma i fråga för anslutning till pensionsanstalten. Det förefaller emellertid som om även stiftelsens ekonomiska verksamhet saknar den fasthet i organisationen som bör utgöra ett villkor för anslutning till den statliga pensioneringen.

Under åberopande av det anförda anser sig utredningen icke kunna förorda pensionsrätt i statens pensionsanstalt för befattningshavare hos August Abrahamsons stiftelse.

Det på pensionsutredningens förslag grundade, den 29 december 1949 utfärdade reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare innefattar icke någon möjlighet för August Abrahamsons stiftelse att pensionera stiftelsens befattningshavare genom pensionsanstalten.

Styrelsen för August Abrahamsons stiftelse å Nääs har i skrivelse den 13 november 1948 gjort förnyad framställning om utverkande av pension åt Rydley och Suhr, därvid styrelsen framhållit, att den på grund av stiftelsens hårt ansträngda ekonomi icke ansåge sig böra binda någon del av stiftelsens inkomster för pensionsändamål.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande över sistberörda framställning bl. a. framhållit, att den av stiftelsen bedrivna verksamheten måste anses äga särskilt intresse för det allmänna och att, när stiftelsen övertagits av staten, befattningshavarna vid stiftelsen i viss mån kunde betraktas som statstjäns-

temän. Överstyrelsen har på grund härav tillstyrkt åtgärder för beredande av pension åt ifrågavarande anställningshavare.

Statskontoret har i utlåtande den 28 februari 1950 anfört, att det med hänsyn till stiftelsens ekonomiska läge syntes vara ofrånkomligt för statsverket att påtaga sig kostnaderna för pensionering av Rydley och Suhr. Ämbetsverket har föreslagit, att pensioner måtte tillerkännas Rydley och Suhr till belopp av 4 800 respektive 1 884 kronor för år jämte rörligt tilllägg enligt senast fastställda grunder och till stöd härför anfört i huvudsak följande.

De föreslagna pensionernas storlek torde böra beräknas enligt de grunder, som regelmässigt tillämpas vid beviljande av s. k. riksdagspensioner. De till *Rydley* utgående avlöningsförmånerna motsvara närmast lön enligt 20 löneklassen, Ortsgrupp B civila icke-ordinariereglementet. Då sagda löneklass utgör slutlöneklass i lönegrad Eo 17, skulle pensionen med utgångspunkt från pensionsunderlaget i denna lönegrad kunna beräknas till $(3\,996 - 399:60 =) 3\,596:40$ eller avrundat 3 600 kronor. Efter omreglering enligt kungörelsen nr 657/1947 utgör detta belopp i runt tal 4 800 kronor för år.

Suhr uppbär kontant lön med 2 400 kronor för år, varjämte till henne utgående naturaförmåner uppskattats till 1 200 kronor för år. Därest i den kontanta lönen anses ingå rörligt tilllägg och kristillägg med tillhoppa 36 procent, skulle hennes sammanlagda löneförmåner motsvara lön å B-ort enligt löneklass 8 civila icke-ordinariereglementet eller slutlöneklassen i lönegraden Eo 5. Med utgångspunkt från pensionsunderlaget för denna lönegrad kan pensionen åt *Suhr*, vilken uppgivits skola avgå under hösten 1950, beräknas till $(2\,076 - 30/120 \times 2\,076 = 1\,557; 1\,557 - 155:70 =) 1\,401:30$ eller avrundat 1 404 kronor. Efter omreglering enligt kungörelsen nr 657/1947 utgör detta belopp 1 884 kronor för år.

Med hänsyn till den ställning i förhållande till staten, som August Abrahamsons stiftelse å Nääs intager, och i betraktande av att den av stiftelsen bedrivna verksamheten vitsordats äga betydelse för undervisningsväsendet finner jag mig böra förorda, att *Rydley* och *Suhr* vid avgången från sina långvariga anställningar hos stiftelsen komma i åtnjutande av pension under statens medverkan. Då pensionsrätt icke kunnat beredas dem i statens pensionsanstalt, synas pensioner i särskild ordning böra utverkas hos riksdagen. Pensionerna torde böra bestridas från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. och bestämmas i enlighet med statskontorets förslag. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förvaltaren *Gustaf Rydley* och husmodern *Elisabeth Suhr* vid August Abrahamsons stiftelse å Nääs må från och med månaden näst efter den, varunder de lämna sina anställningar, under återstående livstiden från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära årliga pensioner, *Rydley* med 4 800 kronor och *Suhr* med 1 884 kronor.

8:o.

Författaren Otto Vilhelm Ekelunds änka Anne Margrethe Sophie Ekelund, född Hou. Av handlingarna i ärendet inhämtas,

att Ekelund var född den 14 oktober 1880 och avled den 3 september 1949;

att han efter avlagd studentexamen bedrivit studier vid Lunds universitet;

att han år 1937 promoverats till filosofie hedersdoktor;

att han under åtta år varit innehavare av Frödingsstipendiet;

att han år 1944 erhållit Bellmanspriset och år 1947 Tegnérpriset;

att han under en följd av år erhållit bidrag av de till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst å riksstaten anvisade medlen;

att han vid sin död efterlämnade änkan Anne Margrethe Sophie Ekelund, född Hou, vilken är född den 8 april 1892, samt en gift dotter;

samt att bouppteckningen efter Ekelund icke upptog några nämnvärda tillgångar.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har *Vilhelm Ekelundsamfundet* anhallit, att pension av statsmedel till belopp av 4 000 kronor för år måtte utverkas åt änkefru Ekelund. I framställningen hava instämt *Svenska akademien*, *Sveriges författareförening*, *Samfundet De Nio* och *Svenska Pennklubben*.

I den sålunda gjorda framställningen har till stöd för förslaget om pension åt änkefru Ekelund anförts följande.

Vid Ekelunds död uttalades enstämigt den meningen, att Ekelund genom sitt omfattande verk — såväl genom sin lyrik som genom sitt kritiska och filosofiska författarskap — frambragt värden av väsentligaste art. Han har på många utövat ett stort inflytande både som skald och tänkare, och det finns all anledning antaga, att framtiden kommer att göra hans verk till föremål för fördjupad eftertanke och grundlig forskning. Den säregna arten av denna litterära produktion gjorde, att Ekelund dock aldrig fick någon stor publik: »leva på» sitt författarskap kunde han icke, och han avböjde att i det syftet göra avsteg från den linje, som han kände vara sin. Hans och hans familjs knappa livsuppehälle måste därför under hela hans bana baseras huvudsakligen på offentliga författarunderstöd.

Från och med den 1 juli 1949 tilldelades Ekelund av de till understöd åt vittra författare anvisade statsmedlen ett anslag på 8 000 kronor, och denna summa var tydligen avsedd att bliva ett årligt understöd under hans återstående levnad. Men av detta anslag hann Ekelund uppbära endast 2 000 kronor, och det förelåg stora svårigheter att gälda kostnaderna för hans sista svåra sjukdom. Hans änka, född 1892, som sedan sitt giftermål 1914 varit helt inriktad på att skapa de materiella betingelserna för sin makes stora andliga verk, står nu helt medellös och utan möjlighet att själv förvärva sitt uppehälle.

Det synes rimligt, att änkan efter denne diktare och tänkare, som, fastän utan ämbete, med djup ansvarskänsla och under svåra förhållanden förvaltade ett kall i kulturens tjänst, av staten erhåller en pension.

Statskontoret har i ärendet anfört följande.

Statskontoret vill erinra, att de från det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst utgående understöden och stipendierna äro föremål för årlig prövning. Vid sådant förhållande och då bidragen i fråga närmast torde vara avsedda att underlätta vederbörandes litterära verksamhet, synes den omständigheten, att Ekelund åtnjutit sådant understöd, icke böra i och för sig föranleda, att hans änka för sin återstående livstid tillerkännes särskilt understöd av statsmedel. Frågan om pension i föreliggande fall torde således helt få bedömas med ledning av de grunder, som varit avgörande för beviljande av s. k. honnörspensioner.

Statskontoret har vid upprepade tillfällen såsom sin uppfattning uttalat, att den största försiktighet borde, särskilt med hänsyn till konsekvenserna i olika riktningar, iakttagas från statsmaktens sida i fråga om att åt personer, vilka icke innehåft statsanställning, bevilja pension såsom uttryck av erkännande för en utom statens tjänst bedriven förtjänstfull verksamhet. Med denna utgångspunkt och vid jämförelse med tidigare sällsynta fall, där pension beviljats efterlevande efter, som det särskilt uttalats, »högt förtjänt man», förefaller det ämbetsverket vara i hög grad tveksamt, om en så extraordinär åtgärd från statsmaktens sida, som här ifrågasättes, kan anses motiverad. Ekelunds författargärning undandrager sig emellertid i och för sig ämbetsverkets bedömande.

Därest ett tillmötesgående av framställningen anses böra ske, vill statskontoret erinra om 1918 års riksdags beslut, varigenom tonsättaren Emil Sjögrens änka erhöll en årlig pension å 1 000 kronor. Med de pensionsförbättringar, som därefter ifrågakommit, utgör denna pension sedan den 1 juli 1947 2 404 kronor för år jämte rörligt tillägg enligt 1947 års grunder. En eventuell pension för Ekelunds änka synes under inga förhållanden böra bestämmas till högre belopp.

Från vice ordföranden i Vilhelm Ekelundsamfundet professorn i litteraturhistoria med poetik vid Lunds universitet Algot Werin hava inhämtats vissa upplysningar rörande änkefru Ekelunds ekonomiska förhållanden. Werin har därvid anfört bl. a. följande.

Makarna Ekelunds dotter är gift med en lägre tjänsteman. Både hon och mannen äro sjukliga och torde icke kunna lämna något ekonomiskt bidrag åt änkefru Ekelund. Denna var före giftermålet år 1914 sjuksköterska. Hon är nu omkring 58 år gammal. Hon har icke kunnat hämta sig efter mannens död. Det är helt uteslutet, att hon nu skulle kunna åtaga sig något arbete. Hon kommer nu att få 4 000 kronor från Bonniers för ett urval av Vilhelm Ekelunds skrifter. Dessutom torde hon få ett par tusen kronor från Lunds universitetsbibliotek för de efterlämnade papperen. Detta är givetvis alldeles för litet, men biblioteket har icke tillräckliga medel för dylikt. I realiteten kommer alltså fru Ekelund att här göra en betydande donation, som kommer det framtida Vilhelm Ekelund-studiet till godo.

Med hänsyn till den stora betydelse Vilhelm Ekelund haft för svenskt kulturliv anser jag syftet med föreliggande framställning värt beaktande. I enlighet härmed och då på grund av förhandenvarande förhållanden ett tillmötesgående av framställningen näppeligen torde kunna medföra några konsekvenser av icke önskvärd art, vill jag förorda, att förslag förelägges riksdagen om pension åt änkefru Ekelund. Pensionen synes mig böra få

utgå med ett belopp av 2 400 kronor för år från och med månaden näst efter Ekelunds frånfälle intill utgången av den månad, varunder änkefru Ekelund uppnår 67 års ålder, och därefter med 1 404 kronor för år. Å pensionen bör utgå rörligt tillägg enligt senast fastställda grunder, och synes det rörliga tillägget böra få beräknas i förhållande till ett årligt pensionsbelopp å 2 400 kronor jämväl för tid efter det änkefru Ekelund uppnått 67 års ålder.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att författaren Otto Vilhelm Ekelunds änka Anne Margrethe Sophie Ekelund, född Hou, må från och med den 1 oktober 1949 under sin återstående livstid, så länge hon förblir änka, från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension med 2 400 kronor för tiden intill utgången av den månad, varunder änkefru Ekelund uppnår 67 års ålder, och med 1 404 kronor för tiden därefter, skolande rörligt tillägg å pensionen beräknas i förhållande till ett årligt pensionsbelopp å 2 400 kronor jämväl för tid efter det änkefru Ekelund uppnått 67 års ålder.

Vad föredraganden under punkterna 1:o—8:o hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Sandberg.